

รายงานเบื้องต้น

การสำรวจแหล่งโบราณคดี

ในบริเวณลุ่มน้ำสาละวิน

ตำบลแม่ยวม อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผศ.ดร.รัศมี ชูทรงเดช*, เชิดศักดิ์ ตีร์รยาภิวัฒน์**, ปรีชา ปัญญาคม***

ภาพ: เชิดศักดิ์ ตีร์รยาภิวัฒน์

* หัวหน้าโครงการวิจัยโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระยะที่ 2, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

** นักวิจัยโครงการสำรวจและจัดทำข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ทางโบราณคดีบนพื้นที่สูงในบริเวณลุ่มน้ำสาละวินตอนบน อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน, หัวหน้าวิจัยภายใต้การดำเนินงานโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระยะที่ 2

*** ปราชญ์อาวุโสแห่งหมู่บ้านท่าต่าฝั่ง

ปลายหอกสัมฤทธิ์โบราณ พบที่บ้านท่าต่าฝั่ง ภาพ: มุลนธิ์พื้นที่ชีวิตและธรรมชาติ

ในบรรดาแม่น้ำสายสำคัญๆ ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นั้น “แม่น้ำสาละวิน” ถือเป็นหนึ่งในแม่น้ำอันมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาหิมาลัย ไหลผ่านพื้นที่ภูเขาสูงชันตั้งแต่ประเทศจีน เมียนมาร์และไทย ลงสู่ทะเลอันดามันที่อ่าวมะตะบันของประเทศเมียนมาร์ ด้วยความยาวของสายน้ำประมาณ 2,400 กิโลเมตร แม่น้ำสาละวินจึงเป็นเสมือนเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ตามแนวเทือกเขาด้านตะวันตกของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผ่านระบบนิเวศที่หลากหลาย ผ่านผู้คน แก่งหิน หาดทรายและต้นไม้ อีกทั้งยังผ่านเรื่องราวและเหตุการณ์ประวัติศาสตร์อย่างยาวนาน

หากพลิกเอกสารประวัติศาสตร์สมัยล้านนาโบราณ (ช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-22) แม่น้ำสาละวินจะถูกกล่าวขานในนามของ “แม่น้ำคง” ซึ่งตลอดทั้งสองฝั่งแม่น้ำจะปรากฏบ้านเมืองของผู้คนหลายกลุ่ม เช่น เมืองนาย เมืองโลคา เมืองสีป้อ เมืองยงห้วย ในเขตรัฐฉาน หรือแม้แต่เมืองยวมใต้ ในอำเภอมแม่สะเรียง โดยเมืองเหล่านี้ ล้วนมีบทบาทสำคัญต่อการเมืองของล้านนา เพราะเป็นฐานกำลังในการชั่งชิงอำนาจและการเกณฑ์ไพร่พล เพื่อเสริมกำลังการผลิตในยามสงบ ดังเช่นคราวที่พระเจ้าติโลกราชทรงกวาดต้อนผู้คนทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำคงแถบเมืองนายลงมายังล้านนา เป็นต้น (สร้อยดี อ่องสกุล 2544: 142-143)

นอกจากนั้น ข้อมูลหลักฐานทางโบราณคดี อันได้แก่ ภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาล้านนา ซึ่งพบตามเทือกเขาสูงทางด้านทิศตะวันตกของประเทศไทย หรือทางด้านตะวันออกของแม่น้ำสาละวิน ยังช่วยเน้นให้ภาพการติดต่อระหว่างกลุ่มชนบนพื้นที่สูงของกลุ่มน้ำสาละวินกับกลุ่มชนในแอ่งที่ราบภาคเหนือปรากฏชัดเจนนขึ้น น่าจะมีการติดต่อแลกเปลี่ยนสินค้าประเภทของป่ากับผลิตภัณฑ์ที่ไม่สามารถผลิตได้เอง (ศรีศักร วัลลิโภดม 2545:322-327; สร้อยดี อ่องสกุล 2544: 184) ดังนั้น กลุ่มชนที่อยู่ตามพื้นที่สูงหรือป่าเขาเหล่านี้ ไม่ได้เป็นชุมชนที่โดดเดี่ยว แต่เป็นชุมชนที่มีพลวัตและปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชนในพื้นที่ราบมาอย่างช้านาน

จากการสำรวจบริเวณริมฝั่งแม่น้ำสาละวินในอำเภอมแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยนักธรณีวิทยาชาวเยอรมันเมื่อปี พ.ศ. 2509-2511 ทำให้พบว่าพื้นที่บริเวณลุ่มน้ำสาละวินอาจปรากฏร่องรอยการอยู่อาศัยของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งมีอายุในช่วงไพลสโตซีน-โฮโลซีน (Koch and Siebenhner 1969: 260-320) หรือมีอายุไม่น้อยกว่าหนึ่งหมื่นปีมาแล้ว เช่นเดียวกับการค้นพบร่องรอยการอยู่อาศัยของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในอำเภอบางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน (รัศมี ชูทรงเดช 2547; Gorman 1972) นอกจากนี้ ยังมีผลการสำรวจทางโบราณคดีโดยทีมวิจัยจากประเทศฝรั่งเศส ซึ่งพบหลักฐานการอยู่อาศัยของมนุษย์ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์บริเวณลุ่มน้ำสาละวินเช่นเดียวกัน

ดังนั้น พื้นที่บริเวณลุ่มแม่น้ำสาละวินจึงมิได้เป็นเพียงพื้นที่ป่าเขาเท่านั้น แต่เป็นพื้นที่ที่มีการอยู่อาศัยของมนุษย์มาช้านาน เป็นพื้นที่ที่มีความหมายในแง่ประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ และเป็นพื้นที่ที่มีประวัติและความเป็นมา ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์และบริบททางสังคมกับชุมชนที่อยู่โดยรอบ

แต่ด้วยสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูงชันและปัญหาในกระแสโลกปัจจุบัน ทำให้การศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์โบราณคดีสามารถดำเนินงานได้สภาพที่จำกัด ส่งผลให้ข้อมูลและการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวของมนุษย์ในอดีตมีอยู่ไม่มากนัก

รายงานชิ้นนี้เป็นการนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการสำรวจแหล่งโบราณคดีแห่งหนึ่งที่พบบริเวณหมู่บ้านเล็กๆ ริมแม่น้ำสาละวินในพื้นที่ของอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน การสำรวจครั้งนี้โดย **ผศ.ดร.รัศมี ชูทรงเดช** แห่งภาควิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรและเป็นหัวหน้านักวิจัย โครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระยะที่ 2 พร้อมด้วยนาย **เจ็ดศักดิ์ ตีรยาภิวัฒน์** ผู้ช่วยนักวิจัยโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงฯ และ **นายปรีชา ปัญญาคม** ประชาชนชาวบ้านนำทาง ร่วมกับ**องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ยวม** และ**มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ** โดยแหล่งโบราณคดีและหลักฐานที่พบในครั้งนี้ เมื่อนำมาเชื่อมโยงการกับบริบททางประวัติศาสตร์และโบราณคดี นับว่าเป็นการค้นพบที่น่าสนใจและมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าแห่งการดำรงอยู่ระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์และสังคม

บ้านท่าตาฝั่ง

บ้านท่าตาฝั่งหรือบ้านจอกู ตั้งอยู่ในตำบลแม่ยวม อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปัจจุบันเป็นหมู่บ้านของกลุ่มชนกะเหรี่ยง นับถือศาสนาคริสต์ คณะแบปติสต์ (Baptist) ซึ่งเข้ามาตั้งหลักแหล่งทำมาหากินอยู่ในพื้นที่เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2485 หรือ

ประมาณ 60 กว่าปีมาแล้ว สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของหมู่บ้านแห่งนี้ มีลักษณะเป็นหุบเขาเล็กๆ ซึ่งที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่บนเนินเขาลูกเดียว ริมฝั่งด้านทิศตะวันออกของแม่น้ำสาละวิน ซึ่งถูกโอบล้อมด้วยแนวเทือกเขา และมีลำน้ำ “ห้วยแม่กองคา” ลำน้ำสาขาของแม่น้ำสาละวินสายเล็กๆ ที่มีน้ำไหลตลอดทั้งปี ไหลผ่านหมู่บ้านให้ชาวบ้านสามารถนำน้ำไปใช้เพื่อการเกษตรกรรมบนที่ราบแคบสองข้างลำน้ำ ซึ่งเป็นลานตะพักริมน้ำที่อุดมสมบูรณ์ สามารถใช้เพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ได้ สภาพแม่น้ำสาละวินที่ไหลผ่านบริเวณนี้ อยู่ในลักษณะที่หักโค้งเป็นคુંน้ำ ทำให้สภาพโดยทั่วไปของพื้นที่บ้านท่าตาฝั่งคล้ายแหลมยื่นเล็กๆ ที่มีแม่น้ำโอบล้อม

ที่ตั้งแหล่งโบราณคดี

แหล่งโบราณคดีที่สำรวจพบนั้น ตั้งอยู่บนเนินเขาที่ห่างออกไปประมาณ 300 เมตร ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหมู่บ้านท่าตาฝั่ง เป็นบริเวณที่ลำห้วยแม่กองคาไหลมาบรรจบกับแม่น้ำสาละวิน ซึ่งแม่น้ำสาละวินในช่วงบริเวณนี้มีลักษณะที่หักโค้งเป็นคુંน้ำ ประกอบกับลักษณะทางกายภาพของที่ตั้งแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ ซึ่งเป็นเนินเขาริมคુંน้ำสาละวิน ทำให้สามารถมองเห็นสภาพภูมิประเทศโดยรอบได้อย่างชัดเจน

สภาพภายในหมู่บ้านท่าตาฝั่ง

สภาพคู้งแม่น้ำสาละวินในบริเวณบ้านท่าตาฝั่ง

สภาพแหล่งโบราณคดี

แหล่งโบราณคดีบ้านท่าตาฝั่งตั้งอยู่บนพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นเนินเขาสูงเล็กๆ ริมฝั่งแม่น้ำสาละวิน ซึ่งสภาพของเนินเขาสูงนี้มีลักษณะที่ลาดชันเล็กน้อย และลดหลั่นไล่กันไปเป็นชั้น โดยหลักฐานทางโบราณคดีและโบราณวัตถุต่างๆ พบกระจายอยู่ทั่วไป แม้จะไม่หนาแน่นมากนัก แต่ก็พบตั้งแต่ที่ลาดเนินเขา ด้านล่างสุดจนถึงยอดของเนินเขา ปัจจุบันพื้นที่แหล่งโบราณคดีแห่งนี้ โดยส่วนใหญ่ถูกปรับเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้พื้นที่ของแหล่งโบราณคดีเปิดโล่งอย่างมาก และโบราณวัตถุปรากฏให้เห็นทั่วไป

จากสภาพพื้นที่และโบราณวัตถุที่พบ การสำรวจจึงได้แบ่งพื้นที่ของแหล่งโบราณคดีออกเป็น 3 ส่วน ซึ่งแต่ละส่วนนั้นจะมีลักษณะของพื้นที่และประเภทของหลักฐานและโบราณวัตถุค่อนข้างแตกต่างกัน อันประกอบด้วย

แหล่งโบราณคดีบ้านท่าตาฝั่ง จุดที่ 1 ตำแหน่งของแหล่งโบราณคดีในจุดนี้ อยู่บริเวณเนินเขาที่อยู่สูงที่สุดของแหล่งโบราณคดี สภาพพื้นที่ของเนินเขาแห่งนี้มีพื้นที่ราบบนเนินเขาน้อยมาก โดยทั่วไปจะเป็นพื้นที่ที่ลาดชัน ลักษณะเป็นเนินเขาที่ไต่ลง ซึ่งทางด้านทิศเหนือของแหล่งโบราณคดีจุดนี้ มีพื้นที่ไม่ลาดชันมากนักต่อเนื่องกับเนินเขาแหล่งโบราณคดีจุดที่ 2

โบราณวัตถุที่พบในบริเวณนี้ ได้แก่ เครื่องมือหินกะเทาะคล้ายขวานหินและเครื่องมือหินที่คล้ายโกดอนขวานหินขัด

แหล่งโบราณคดีบ้านท่าตาฝั่ง จุดที่ 2 ที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีในจุดนี้ อยู่ทางด้านทิศเหนือของจุดที่ 1 ในระดับที่ต่ำลงมาประมาณ 10-20 เมตร และห่างออกมาประมาณ 100 เมตร ลักษณะเป็นเนินเขาที่มีพื้นที่ราบเรียบ ซึ่งมีความกว้างประมาณ 150 เมตร ปัจจุบันถูกใช้เป็นที่เกษตรกรรม ทำให้มีสภาพเป็นลานโล่งในช่วงที่มีการสำรวจ

หลักฐานทางโบราณคดีที่พบในบริเวณนี้ ได้แก่ เนินโบราณสถาน ซึ่งพบเป็นเนินดินที่หนุนสูงขึ้นมาจากพื้นดินโดยรอบเพียงเล็กน้อย และพบเศษอิฐกระจายอยู่ด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกของเนินดิน จากการสำรวจยังสังเกตเห็นว่าเนินโบราณสถานนี้ ตั้งอยู่ในตำแหน่งที่สูงที่สุดของเนินเขาและเป็นบริเวณที่อยู่เกือบตรงกลางของเนินเขา

สภาพเนินโบราณสถานมีลักษณะเป็นเนินดินรูปร่างค่อนข้างยาวรี วางตัวในแนวเหนือ-ใต้ ไม่ทราบขนาดของเนินโบราณสถานแน่ชัด เท่าที่สังเกตเห็นจะมีขนาดประมาณ 4x6 เมตร จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่

นำทางได้ให้ข้อมูลว่า เนินโบราณสถานจุดนี้ เคยมีกลุ่มคนจาก “ที่อื่น” มาลึกลับขุด ซึ่งไม่มีรายละเอียดว่าพบหลักฐานใดบ้าง และจากการสำรวจยังได้พบหลุมขนาดกว่าประมาณ 2 เมตร บนเนินโบราณสถาน และอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เศษอิฐกระจายขึ้นมานบนผิวดิน และกระจายออกไปจากการทำการเกษตร

นอกจากนี้ ห่างจากเนินโบราณสถานไปทางทิศตะวันออกประมาณ 5 เมตร ยังพบเนินดินที่ไม่ทราบแน่ชัดว่าเป็นเนินโบราณสถานหรือไม่อีกจุดหนึ่ง โดยเนินดินนี้มีลักษณะเป็นเนินค่อนข้างยาว วางตัววางกับเนินโบราณสถาน แม้ว่าจะมีเศษอิฐกระจายอยู่เล็กน้อย ใกล้กับเนินดินนี้ แต่เนื่องจากไม่พบร่องรอยการขุดบนผิวดิน จึงไม่สามารถยืนยันได้ว่าเป็นเศษอิฐที่กระจายมาจากเนินดินนี้หรือไม่

นอกจากหลักฐานที่พบเนินโบราณสถานและเศษอิฐแล้ว ในแหล่งโบราณคดีจุดนี้ ยังพบโบราณวัตถุประเภทต่างๆ อีกมาก กระจายอยู่ทั่วไปภายในบริเวณแหล่งโบราณคดี เช่น เศษภาชนะดินเผา เศษเครื่องถ้วยจีนและเครื่องถ้วยภาคเหนือ เครื่องมือหินกะเทาะคล้ายขวานหินและเครื่องมือหินที่คล้ายโกไลนขวานหินขัด ซึ่งจะกล่าวในรายละเอียดต่อไป

แหล่งโบราณคดีบ้านท่าต้าง จุดที่ 3 บริเวณที่ตั้งแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ อยู่ถัดจากแหล่งโบราณคดีบ้านท่าต้างจุดที่ 2 ในระดับที่ต่ำลงไปประมาณ 5 เมตร ลักษณะเป็นปลายเนินเขา ซึ่งมีสภาพพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบ แต่ก็ไม่เรียบสม่ำเสมอมากนัก บางบริเวณมีลักษณะเป็นเนินสูงขึ้นมาเล็กน้อย และบางบริเวณก็มีลักษณะเป็นแอ่งเล็กน้อย สภาพพื้นที่โดยทั่วไปในแหล่งโบราณคดีจุดนี้ แสดงถึงร่องรอยการปรับพื้นที่เตรียมทำการเพาะปลูก ทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่ค่อนข้างโล่ง มีพืชขึ้นอยู่เพียงเล็กน้อย

หลักฐานโบราณวัตถุส่วนใหญ่ที่พบในบริเวณนี้ ได้แก่ เศษภาชนะดินเผาประเภทต่างๆ ทั้งเศษเครื่องถ้วยภาคเหนือและเครื่องลายครามจีนตามลำดับ ส่วนโบราณวัตถุเครื่องมือหินพบจำนวนที่น้อยมาก

โบราณวัตถุที่พบจากการสำรวจ

ตัวอย่างโบราณวัตถุที่เก็บจากแหล่งโบราณคดีบ้านท่าต้างในการสำรวจครั้งนี้ โดยส่วนใหญ่มาจากแหล่งโบราณคดีในจุดที่ 2 และ 3 ซึ่งทั้งหมดพบกระจายอยู่ทั่วไปตามผิวดินของแหล่งโบราณคดี โดยหลักฐานโบราณวัตถุประเภทหินเกือบทั้งหมด เก็บมาจากแหล่งโบราณคดีบ้านท่าต้าง จุดที่ 2 ในขณะที่โบราณวัตถุที่เป็นเศษภาชนะดินเผาได้มาจากแหล่งโบราณวัตถุจุดที่ 2 และ 3 โบราณวัตถุที่เก็บเป็นตัวอย่างประกอบด้วย

- **เครื่องมือหินคล้ายขวานหิน** โบราณวัตถุประเภทนี้ มีลักษณะเป็นสะเก็ดของหินกรวดแม่น้ำขนาดใหญ่ที่ถูกนำมาแกะและตกแต่งรูปทรงให้มีลักษณะคล้ายรูปสี่เหลี่ยมคางหมู กล่าวคือปลายด้านทั้งสองด้านมีความกว้างไม่เท่ากัน และปลายด้านที่กว้างที่สุดอาจเป็นด้านที่ใช้งาน เพราะมีมุมที่ปลายเป็นมุมแหลมมากกว่าอีกด้านหนึ่ง โบราณวัตถุลักษณะนี้จะพบค่อนข้างมากในแหล่งโบราณคดีจุดที่ 1 และ 2

- **เครื่องมือสะเก็ดหินกะเทาะ** เป็นหลักฐานที่ทำจากหินกรวดแม่น้ำ มีลักษณะเป็นสะเก็ดหินที่มีร่องรอยคล้ายกะเทาะตกแต่งปลายด้านข้างหนึ่งด้านให้มีมุมแหลม ในเบื้องต้นสันนิษฐานจากรูปร่างและลักษณะของวัตถุที่พบ อาจเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการตัด หรือขุด พบทั่วไปในบริเวณแหล่งโบราณคดีจุดที่ 2

กองเศษอิฐในบริเวณเนินโบราณสถานของแหล่งโบราณคดีบ้านท่าต้าง จุดที่ 2

- **เครื่องมือโกลนหินขัดและขวานหินขัด** เป็นเครื่องมือหินรูปทรงสี่เหลี่ยมคางหมู ส่วนใหญ่ทำจากหินเนื้อละเอียดนำมาแกะเจาะให้มีรูปร่างที่ต้องการ จากนั้นมาขัดฝนปลายด้านกว้างที่สุดให้เกิดมุมที่แหลมและคม รวมทั้งทำการขัดฝนลำตัวของเครื่องมือให้เรียบด้วย ซึ่งเป็นเทคนิคการตกแต่งเครื่องมือหินอย่างหนึ่ง โบราณวัตถุประเภทนี้พบทั้งในแหล่งโบราณคดีจุดที่ 1 และ 2 แต่มีจำนวนที่ไม่มากนัก

- **กล้องยาสูบ** เป็นโบราณวัตถุที่ทำขึ้นจากดินเผาสภาพไม่สมบูรณ์ โดยเฉพาะส่วนปลายที่เป็นช่องบรรจุยาสูบแตกเสียหายจนหมด บนตัวกล้องยาสูบที่พบมีการตกแต่งด้วยลวดลายกลีบดอกบัว ซึ่งกล้องยาสูบลักษณะนี้เป็นหลักฐานที่พบทั่วไปในสมัยล้านนา

- **เศษภาชนะดินเผา** เป็นหลักฐานที่พบกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณแหล่งโบราณคดีจุดที่ 2 และ 3 โดยในที่นี้ได้ทำการจัดจำแนกเบื้องต้น เพื่อกำหนดแหล่งเตาอันเป็นที่มาของภาชนะ รวมทั้งอายุสมัยของหลักฐานในบรรดาตัวอย่างเศษภาชนะดินเผาที่ได้จากการสำรวจมีรายละเอียดเบื้องต้นดังนี้

เศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านเตาไผ่ จังหวัดลำปาง เป็นเศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง ตกแต่งผิวภาชนะด้วยการเคลือบสีดำทั้งด้านนอกและด้านใน ไม่ทราบรูปแบบของภาชนะแน่ชัด สำหรับอายุสามารถกำหนดตามอายุของแหล่งเตาซึ่งอยู่ในช่วงสมัยล้านนา ช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-22

เครื่องมือหินกะเทาะคล้ายขวานหิน

เศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาเวียงกาหลง จังหวัดเชียงราย เป็นเศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง ผิวด้านนอกมีสีน้ำตาลแดง ตกแต่งด้วยการขีดขีดให้เป็นร่องเล็กๆ ส่วนด้านในตกแต่งด้วยการเคลือบสีเหลืองนวล กำหนดตามอายุของแหล่งเตาซึ่งอยู่ในช่วงสมัยล้านนา ช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-22

เศษภาชนะดินเผาที่ไม่สามารถจำแนกแหล่งเตา ส่วนใหญ่เป็นเศษภาชนะดินเผาเนื้อค่อนข้างแกร่ง ผิวภาชนะด้านนอกและในจะเรียบ ซึ่งสันนิษฐานว่าอาจมาจากต่างสถานที่ เพราะเนื้อดินของเศษภาชนะมีลักษณะที่แตกต่างกัน ในทั้งในเรื่องสีและความหยาบ นอกจากนี้ยังพบตะครันดินเผาหนึ่งชิ้น ขนาดกว้างประมาณ 5 เซนติเมตร และสูงประมาณ 2 เซนติเมตร

เศษภาชนะดินเผาลายครามจีน เป็นภาชนะดินเผาเนื้อละเอียด เขียนลายด้วยสีน้ำเงินฟ้าเป็นลายดอกไม้และใบไม้ได้เคลือบสีทั้งด้านนอกและด้านใน ซึ่งจากลักษณะการเขียนลายและลักษณะความหนาของชั้นเคลือบ น่าจะผลิตขึ้นในช่วงปลายสมัยราชวงศ์หมิงของจีน หรือช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ 22-23 แม้ว่าสภาพของหลักฐานโดยส่วนใหญ่แตกหักเสียหายอย่างมาก แต่จากลักษณะรูปร่างของเศษภาชนะสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นภาชนะในกลุ่มถ้วยและชาม ซึ่งรวมทั้งส่วนของฝาที่ใช้ปิดทับด้วย

เครื่องมือสะเก็ดหินกะเทาะ

เครื่องมือโกลนหินขัดและขวานหินขัด

ชิ้นส่วนกลิ้งยาสูบ

เศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านเตาไห จังหวัดลำปาง

เศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาเวียงกาหลง จังหวัดเชียงราย (ด้านนอก-ด้านใน)

เศษภาชนะดินเผาที่ไม่สามารถจำแนกแหล่งเตา

เศษเครื่องลายครามจีนสมัยราชวงศ์หมิง

ตะกรันดินเผา

ข้อสันนิษฐานเบื้องต้นเกี่ยวกับแหล่งโบราณคดี

จากลักษณะภูมิประเทศแหล่งโบราณคดีบ้านท่าตาดำฝั่งซึ่งตั้งอยู่บนเนินเขาริมแม่น้ำสาละวิน พบว่าเป็นตำแหน่งที่ตั้งที่น่าสนใจ กล่าวคือจากที่ตั้งแหล่งโบราณคดีแห่งนี้สามารถมองเห็นแม่น้ำสาละวินได้ค่อนข้างกว้าง เพราะมีลักษณะเป็นคูกน้ำ ซึ่งผู้ที่สัญจรไปมาตามแม่น้ำ จะสามารถมองเห็นเนินเขาแห่งนี้ได้และถูกมองเห็นได้เช่นกัน หรืออาจเรียกได้ว่าตำแหน่งที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีอยู่ในตำแหน่งที่สำคัญสำหรับการติดต่อกับผู้คนที่เดินทางเพื่อกิจกรรมต่างๆ โดยใช้แม่น้ำสาละวินเป็นเส้นทางคมนาคม

นอกจากนี้ ตำแหน่งของแหล่งโบราณคดียังอยู่ในบริเวณที่เป็นสบน้ำอีกด้วย เพราะเป็นบริเวณที่ลำห้วยแม่กองคาไหลมาบรรจบกับแม่น้ำสาละวิน นัยสำคัญของการตั้งอยู่ในจุดที่เป็นสบน้ำเช่นนี้ น่าจะหมายถึงการติดต่อกับชุมชนที่อยู่อาศัยหรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่อยู่ลึกเข้าไปตามแนวของหุบเขา ซึ่งอาจเป็นแหล่งของอาหารและผลผลิตต่างๆ ที่สามารถหาได้จากป่า

ดังนั้น ด้วยลักษณะและนัยสำคัญของตำแหน่งที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีบ้านท่าตาดำฝั่งดังกล่าวมาข้างต้น ทำให้สันนิษฐานว่าแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ อาจแสดงให้เห็นถึงการเป็นชุมชนที่ดำเนินชีวิตผูกผันกับแม่น้ำสาละวิน อาจเป็นในลักษณะของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำ ซึ่งเป็นจุดติดต่อแลกเปลี่ยนสินค้าของคนที่อยู่ภายในกับชุมชนอื่นภายนอกที่เดินทางมาตามแม่น้ำสาละวิน เห็นจากจากการพบหลักฐานของเครื่องเคลือบจากเตาต่างๆ ในภาคเหนือ เช่น เตาบ้านไผ่ จังหวัดลำปาง หรือเตาเวียงกาหลง จังหวัดเชียงราย รวมทั้งการพบเครื่องลายครามสมัยราชวงศ์หมิงของจีน ซึ่งเป็นสินค้าต่างประเทศที่พบมากในสมัยอยุธยาตอนปลาย ในบริเวณนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของชุมชนโบราณแห่งนี้เป็นอย่างดี

ในส่วนของอายุสมัยของแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ ยังไม่อาจสรุปได้อย่างแน่ชัด เพราะการค้นพบหลักฐานเครื่องมือที่ทำจากหินร่วมกับเศษภาชนะดินเผาและเครื่องถ้วยสมัยล้านนานั้น เป็นข้อมูลหลักฐานที่อยู่นอกเหนือพาดานความรู้ที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ซึ่งเชื่อกันว่ามนุษย์มีพัฒนาการทางสังคมและเทคโนโลยีเป็นลำดับขั้น จากยุคหินสู่ยุคโลหะ จากสมัยก่อนประวัติศาสตร์สู่สมัยประวัติศาสตร์ ทำให้ความเข้าใจประวัติศาสตร์โบราณคดีโดยทั่วไปเกิดเป็นมุมมองที่ตัดขาดและแยกพัฒนาการของชุมชนเป็นขั้นเป็นลำดับ

ดังนั้น ข้อสันนิษฐานเบื้องต้นเกี่ยวกับอายุสมัยของแหล่งโบราณคดีจึงตั้งไว้สองประการด้วยกันคือ

1. แหล่งโบราณคดีแห่งนี้มีอายุสมัยและวัฒนธรรมสองช่วง คือ

- *ยุคก่อนประวัติศาสตร์* โดยพบหลักฐานได้แก่ เครื่องมือหิน ซึ่งข้อสังเกตจากลักษณะและเทคนิควิธีในการกะเทาะ ทำให้มีข้อเสนอลักษณะเหล่านั้น น่าจะมีอายุในสมัยหินใหม่ ซึ่งใช้เครื่องมือที่นำหินมาขัดฝนจนเกิดคม

- *ยุคประวัติศาสตร์* โดยหลักฐานที่พบทั้งเครื่องถ้วยภาคเหนือและเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิง แสดงว่าแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ น่าจะอยู่ร่วมสมัยล้านนา ตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-22

2. แหล่งโบราณคดีแห่งนี้เป็นชุมชนร่วมสมัยล้านนาเพียงวัฒนธรรมเดียว

กล่าวคือโบราณวัตถุที่พบจากการสำรวจทั้งหมดนั้น เป็นร่องรอยที่เหลืออยู่ของชุมชนที่อยู่ร่วมสมัยล้านนาช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-22 โดยที่แม้ว่าจะเป็นชุมชนร่วมสมัยประวัติศาสตร์ก็ตาม แต่ลักษณะของ

เทคโนโลยีตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ ซึ่งเป็นวัตถุทางวัฒนธรรมต่างๆ อาจมีความหลากหลาย อาจมีเครื่องมือโลหะใช้ในงานหรือกิจกรรมบางประเภท แต่ก็ยังคงใช้เครื่องมือที่ทำจากหินกับงานหรือกิจกรรมบางอย่างอยู่

อย่างไรก็ดี การสำรวจและการวิเคราะห์หลักฐานทางโบราณคดีนั้นยังอยู่ในขั้นเบื้องต้น ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับยุคสมัย จำเป็นจะต้องมีการตรวจสอบต่อไป เพราะในขณะนี้เรายังไม่สามารถจะวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของแหล่งโบราณคดีแห่งนี้กับภาพรวมของก่อนประวัติศาสตร์ของภาคเหนือและประวัติศาสตร์ล้านนาได้ เนื่องจากจะต้องทำการสำรวจพื้นที่ภายในหมู่บ้านทั้งหมด และพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อให้เข้าใจ

สภาพภูมิประเทศและธรรมชาติของหลักฐานทางโบราณคดีที่พบว่ามีลักษณะเป็นอย่างไรบ้าง มีความเหมือนหรือแตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ ที่เคยพบมาหรือไม่ หากเป็นไปได้ควรจะต้องมีการสำรวจแหล่งโบราณคดีตามลำน้ำทั้งหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ เพื่อขึ้นทะเบียน แหล่งโบราณคดี และเป็นการป้องกันรวมทั้งอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีไปพร้อมๆ กัน แล้วอาจจะจัดทำศูนย์ข้อมูลหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อสืบค้นประวัติความเป็นมาของผู้คนที่เคยอาศัยอยู่ในลุ่มน้ำสาละวิน อันจะช่วยส่งเสริมให้มีการ “เปิดหน้าประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของแม่ฮ่องสอนที่ถูกลืม” ได้อีกทาง

เอกสารอ้างอิง

- รัศมี ชูทรงเดช. 2547. *โบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. 2545. *ล้านนาค้าเครื่องเคลือบกับ “ชาวเขา” ใน ล้านนาประเทศ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- สร้อยดี อ่องสกุล. 2544. *ประวัติศาสตร์ล้านนา*. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- Gorman, C.F. 1972. Excavation at Spirit Cave, North Thailand :Some Interim Impression. In *Asian Perspective*, Vol.13.
- Koch, K.E. and M. Siebenhner. 1969. Some Newly Discovered Prehistoric Site in Northern Thailand, In *Journal of Siam Society*. Vol. LVII Part 2, July 1969: 260-320.

ภาคผนวก

ข้อมูลโบราณคดีอื่นๆ ที่พบในการสำรวจ

นอกจากข้อมูลแหล่งโบราณคดีบ้านท่าตางค์ที่ได้นำเสนอข้างต้นแล้ว ยังพบว่าลุงปรีชา ปัญญาคม ชาวบ้านท่าตางค์ยังได้เก็บหลักฐานทางโบราณคดีที่เป็นภาชนะดินเผาเครื่องเคลือบสีน้ำตาลจำนวน 4 ใบ โดยใบหนึ่งเป็นของที่เพื่อนบ้านนำมาให้ หลังจากออกไปทำไร่ ส่วนอีกสามใบเป็นของที่เก็บได้ในระหว่างขุดหลุมเพื่อปลูกพืชไม้ผล จากการสัมภาษณ์ลุงปรีชา ได้ให้ข้อมูลว่า ตำแหน่งที่พบภาชนะดินเผานี้ อยู่ห่างจากหมู่บ้านไปทางใต้ประมาณ 3 กิโลเมตรมีลักษณะเป็นเนินเขา ซึ่งระหว่างที่ขุดหลุมลึกลงไปประมาณหนึ่งศอกหรือประมาณ 30 เซนติเมตรจึงพบหลักฐานดังกล่าว

ภาชนะดินเผาทั้งหมดที่พบนี้ สามารถกำหนดได้เพียงหนึ่งชิ้นเท่านั้นว่าน่าจะเป็นภาชนะจากแหล่งเตาสันกำแพงในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ในสมัยล้านนา ส่วนอีกสามชิ้นที่เหลือไม่สามารถกำหนดได้

จากหลักฐานของข้อมูลเบื้องต้นที่ได้จากการสัมภาษณ์ลุงปรีชา สันนิษฐานในเบื้องต้นไว้สองประการคือ ประการแรก อาจเป็นแหล่งโบราณคดีประเภทเนินดินรูปวงกลม ซึ่งเป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่พบกระจายอยู่ทั่วไปตามแนวเทือกเขาด้านตะวันตกของประเทศ อีกประการหนึ่ง สันนิษฐานว่าอาจเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยตามเนินเขา ซึ่งพบทั่วไปในบริเวณดังกล่าว และข้อสันนิษฐานทั้งสองประการนี้ ก็มีอายุสมัยอยู่ในช่วงล้านนาเช่นเดียวกัน

ลักษณะของโบราณวัตถุที่พบ

(1) ภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง ประเภทไห คอสั้น ปากผาย เนื้อดินสีน้ำตาลแดง สูงประมาณ 15 เซนติเมตร ตกแต่งผิวภาชนะด้านนอกด้วยการทาน้ำเคลือบสีขาว บริเวณครึ่งบนของภาชนะ ไม่ทราบแหล่งเตาและอายุสมัย

ลุงปรีชากับวัตถุโบราณที่พบระหว่างทำสวน

(2) ภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง ประเภทไหคอสูง เนื้อดินสีน้ำตาล สูงประมาณ 15 เซนติเมตร ตกแต่งผิวภาชนะด้านนอกด้วยการเคลือบสีน้ำตาลดำ ไม่ทราบแหล่งเตาและอายุสมัย

(3) ภาชนะดินเผาเนื้อดิน ประเภทไหคอสั้น ปากผาย เนื้อดินสีส้มอมดำ สูงประมาณ 15 เซนติเมตร ไม่มีการตกแต่งที่ผิวภาชนะ ไม่ทราบแหล่งเตาและอายุสมัย

(4) ภาชนะดินเผาเนื้อดิน ประเภทไหสองหู คอสั้น ปากผาย เนื้อดินน้ำตาล สูงประมาณ 50 เซนติเมตร ตกแต่งที่ผิวภาชนะด้วยการเคลือบสีน้ำตาลเหลือง ผลิตจากแหล่งเตาสันกำแพงในจังหวัดเชียงใหม่ ช่วงสมัยล้านนา

